

Öğrenme Ortamlarında Bağlılık: Türkiye Adresli Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

¹Seyfullah Gökoğlu

¹ Kastamonu Üniversitesi, Cide Rıfat Ilgaz Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Kastamonu, Türkiye
sgokoglu@kastamonu.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi
Geliş: 04.05.2021
Kabul: 26.05.2021
Yayın: 30.09.2021

Anahtar Kelimeler:

Öğrenme Ortamlarında Bağlılık, Öğrenci Bağlılığı, İşe Bağlılık, Doküman Analizi.

Bu çalışmada Türkiye adresli lisansüstü tezler incelenerek bağlılık kavramı ile ilgili yürütülen araştırmaların yıllara, anabilim dallarına, örneklem gruplarına, araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına, veri analiz yöntemlerine ve incelenen bağlılık türlerine göre dağılımları ortaya konulmuştur. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'ndeki eğitim ve öğretim konu başlığı altında yayınlanmış tezler doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Analizler çeşitli ölçütler kullanılarak ulaşılan 95 tez üzerinde gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda Türkiye'de bağlılık kavramının lisansüstü düzeyde 2006 yılından itibaren çalışılmaya başlandığı görülmüştür. Bağlılık kavramına yönelik olarak en fazla yüksek lisans düzeyinde araştırma gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu olarak öğretmenler üzerinde öğrenme ortamlarının diğer paydaşlarına göre daha fazla araştırma yürütülmüştür. Araştırma deseni olarak nicel desenler daha fazla tercih edilmiştir. Bağlılık ile ilgili veriler daha çok Likert tipindeki tutum, algı, kişilik veya yetenek testleri ile toplanmıştır. Toplanan veriler en fazla kestirimsel analizler kullanılarak analiz edilmiştir. Tezlerde yaygın olarak araştırılan bağlılık bileşenleri bilişsel bağlılık, davranışsal bağlılık ve duyuşsal bağlılıktır. Gerçekleştirilen inceleme ile Türkiye'deki araştırmacılara bağlılık kavramına yönelik bütüncül bir bakış açısı sunulmuş ve uluslararası düzeyde yürütülen araştırmaların ulusal düzeyde nasıl karşılık bulduğu betimlenmiştir. Araştırma sonuçları doğrultusunda ileride bağlılık kavramı ile ilgili yürütülecek araştırmalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Engagement in Learning Environments: Analyzing Theses in Turkey

Article Info

ABSTRACT

Article History
Received: 04.05.2021
Accepted: 26.05.2021
Published: 30.09.2021

Keywords:

Engagement in Learning Environments, Student Engagement, Work Engagement, Document Analysis

This study reveals the distribution of engagement research according to publishing years, departments, sample groups, research methods, data collecting tools, data analyzing techniques, and engagement types by analyzing theses in Turkey. Theses published under the heading of education and training in the Council of Higher Education Thesis Center were analyzed using the document analysis method. Analyses were performed on 95 theses reached using various criteria. Results show that engagement research at the graduate level began in 2006 in Turkey. Most of the research was conducted at the master's level on the concept of engagement. More research was conducted on teachers as a sample group compared to other stakeholders of learning environments. Quantitative designs were preferred more as a research design. Data were mostly collected using Likert-type attitude, perception, personality, or ability tests. The gathered data were mostly analyzed using predictive analysis. Engagement was usually examined in cognitive engagement, behavioral engagement, and affective engagement. This study presents a holistic perspective on the concept of engagement to researchers in Turkey, together with describing how research conducted at the international level corresponds to studies at the national level. Suggestions are given for future research on the concept of engagement in line with the research results.

Atıf/Citation: Gökoğlu, S. (2021). Öğrenme Ortamlarında Bağlılık: Türkiye Adresli Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 159-177.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Eğitim-öğretim süreçlerinden beklenen verimin alınabilmesi ve planlanan hedeflere ulaşılabilmesi için bu sürecin paydaşları olan öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin üstlenmeleri gereken birtakım sorumluluklar bulunmaktadır. Genel olarak bir öğrenciden derslerini iyi bir şekilde öğrenebilmesi, bir öğretmenden dersini iyi bir şekilde öğretebilmesi, bir yöneticiden görev yaptığı okulu iyi bir şekilde yönetebilmesi ve velilerden ise öğrenciye, öğretmene ve yöneticilere destek olmaları beklenmektedir. Bu genel beklenti ve sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamaya yönelik birtakım düzenlemeler yapılmış olsa da paydaşların içten gelen bir bağlılıkla sorumluluklarını benimsemeleri ortaya çıkacak başarının ve bunun sürdürülebilirliğinin belirleyicisi olacaktır. Diğer bir deyişle bireylerin bağlılık düzeyi ne kadar yüksek olursa kendilerinden beklenen görevleri yerine getirme noktasında o kadar istekli olacak ve herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan üzerine düşen sorumlulukları ve hatta daha fazlasını yapmak için çaba göstereceklerdir. Günlük yaşamda dâhil olma (involvement), bağlanma (commitment), tutku (passion), coşku (enthusiasm), içine alma (absorption), odaklanmış çaba (focused effort), gayret (zeal), adanma (dedication) ve enerji (energy) gibi kavramları çağrıştıran (Schaufeli, 2013) bağlılık (engagement) kavramı sözlükte bağlı olma durumu, merbutiyet, birine karşı sevgi, saygı ile yakınlık duyma ve gösterme, sadakat olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2021). Özkalp ve Meydan (2015) bağlılığı, bireylerin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal olarak kendini yaptığı işe vermesi ve bundan zevk alması şeklinde ifade etmektedir.

Bağlılık kavramının içerdiği boyutlar ve öğrenme-öğretme süreçlerini etkileme potansiyeli dolayısıyla bu kavrama yönelik çeşitli modeller ortaya konulmuştur (Appleton, Christenson, Kim ve Reschly, 2006; Finn, 1993; Finn ve Zimmer, 2012; Fredricks, Blumenfeld ve Paris, 2004; Günüç, 2013; Reeve ve Tseng, 2011; Skinner ve Belmont, 1993; Zhoc, Webster, King, Li ve Chung; 2019). Finn (1993), bağlılığı katılım olarak isimlendirdiği davranışsal bir bileşen ve özdeşim adını verdiği bir duyuşsal bileşen ile açıklamıştır. Skinner ve Belmont (1993), bağlılık kavramını Finn ile benzer şekilde davranışsal bağlılık ve duyuşsal bağlılık olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Fredericks ve diğerleri (2004) önceki araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak bağlılığı; davranışsal bağlılık, duyuşsal bağlılık ve bilişsel bağlılık olarak isimlendirdikleri üç faktörlü bir yapı ile açıklamışlardır. Appleton ve diğerleri (2006) tarafından ortaya konulan modelde bağlılık kavramı akademik bağlılık, davranışsal bağlılık, bilişsel bağlılık ve psikolojik bağlılık şeklindeki dört boyutta ele alınmıştır. Reeve ve Tseng (2011), Fredericks ve diğerleri (2004) tarafından ortaya konulan bağlılık modelindeki faktörlere aktif bağlılık adını verdiği yeni bir boyut ekleyerek bağlılık kavramını dört faktörlü bir yapı ile açıklamaya çalışmıştır. Finn ve Zimmer (2012), bağlılık kavramını daha çok öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik olarak akademik bağlılık, sosyal bağlılık, bilişsel bağlılık ve duyuşsal bağlılık bileşenleri çerçevesinde incelemiştir. Günüç (2013), bağlılığı üniversite düzeyinde incelemiş ve kampüse bağlılık ve derse bağlılık şeklindeki iki boyuttan oluşan bir model önermiştir. Zhoc ve diğerleri (2019) ise Finn ve Zimmer (2012) tarafından geliştirilen bağlılık modelini temele alarak yükseköğretime yönelik olarak akademik bağlılık, bilişsel bağlılık, duyuşsal bağlılık, akranlarla sosyal bağlılık, öğretmenlerle sosyal bağlılık şeklindeki beş faktörlü bir öğrenci bağlılığı modeli geliştirmiştir.

Bağlılık kavramına yönelik geliştirilen modellerin, modelleri oluşturan faktörlerin ve yapılan tanımlamaların çeşitliliği kavrama yönelik net bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle alanyazında daha çok psikoloji, eğitim, yönetim ve örgütsel davranış alanlarında incelenen bağlılık kavramı ilgili alanlar özelinde tanımlanmaktadır. Bağlılık kavramı, öğrenme ortamları açısından iki temel boyutta ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi öğrencilerin dersleri ve okulları ile olan ilişkilerini tanımlayan öğrenci bağlılığı (student engagement), diğeri ise öğretmenlerin ve yöneticilerin görev yaptıkları kurum ile ilişkilerini tanımlayan işe bağlılıktır (work engagement) (Schaufeli, 2013). Öğrencilerin derslere aktif olarak katılmaları, okulla ilgili görevleri eksiksiz bir şekilde yerine

getirmeleri, öğretmenlerine, arkadaşlarına ve genel olarak okula karşı olumlu tutumlar geliştirmeleri gibi eğitim-öğretim sürecine ne kadar bağlı olduklarını yansıtan duyuşsal ve davranışsal tepkiler öğrenci bağlılığı olarak ifade edilmektedir (Fredricks ve diğerleri, 2004). İşe bağlılık kavramı ise kişilerin işlerine yönelik olarak kendilerini enerji dolu hissetmeleri ve işlerine tamamiyle bağlanmaları olarak açıklanmaktadır (Hallberg ve Schaufeli, 2006). Araştırmacılar tarafından bağlılık kavramı üzerinde yürütülen çalışmalar neticesinde bu kavramı açıklamaya yönelik farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan tanımlamalar birbirinden farklı olsalar da özünde aynı kavramı farklı şekillerde ifade etmektedirler. Bu duruma yönelik olarak Macey ve Schneider (2008) bağlılık kavramının tanımı üzerinde araştırmacıların net bir uzlaşmaya varamadıklarını, yapılan yeni araştırmalar ile tanımların giderek arttığını ve birbirinden farklılaştığını belirtmiştir. Araştırmacıların üzerinde hemfikir oldukları konu ise bağlılık kavramının çok boyutlu bir yapısının olduğudur (Appleton, Christenson ve Furlong, 2008; Fredricks ve diğerleri, 2004; Ladd ve Dinella, 2009; Wolters ve Taylor, 2012). Bağlılık ile ilgili araştırmaların çoğunda kavram davranışsal, duyuşsal ve bilişsel olmak üzere üç alt boyutta incelenmektedir (Ladd ve Dinella, 2009).

Davranışsal bağlılık en genel anlamıyla bir öğrencinin eğitim ortamında kendisinden beklenen davranış normlarına ne kadar uyduğu şeklinde açıklanmaktadır (Trowler, 2010). Davranışsal bağlılık daha çok gözlenebilen ve ölçülebilen davranışlar ile ilişkilendirilmektedir. Öğrenme ortamları açısından değerlendirildiğinde okula vaktinde gelme, okul araç gereçlerini düzgün kullanma, okulda koşmama, kavga etmeme gibi okulun genel kurallarına uygun hareket etmeyi içeren davranışlar, derse katılma, ödevlerini yapma ve sınıf içi tartışmalara katılma gibi akademik anlamdaki olumlu davranışlar ve spor etkinlikleri ve öğrenci meclisi gibi müfredat dışı eğitsel aktivitelere katılmayı içeren davranışlardır (Fredricks ve diğerleri, 2004). Öğrencilerin öğrenmeye yönelik psikolojik yatırımları bilişsel bağlılık kavramıyla ifade edilmektedir (Dadandı, 2017). Bilişsel bağlılık genel olarak bireyin başarılı olmak için belirlenen asgari koşulların üzerine çıkmak, yeni şeyler, karmaşık ve zor konuları öğrenmek için çaba göstermesi ve zihinsel enerji harcaması olarak açıklanabilir. Bilişsel bağlılığı yüksek olan öğrenciler, öğrenmesi zor bir konuyla karşılaştıklarında çabuk pes etmezler, konuyu daha iyi anlamak için soru sorarlar, ders kitaplarının yanında ek kaynaklardan yararlanırlar, geçmişte öğrendikleri bilgileri tekrar ederler ve öğrenme sürecinde öz-düzenleme becerilerini aktif olarak kullanırlar (Finn ve Zimmer, 2012). Bireylerin eğitim ortamındaki olumlu ve olumsuz hisleri duyuşsal bağlılık olarak ifade edilmektedir. Öğrencilerin öğretmenlerine, sınıf arkadaşlarına, eğitim ortamına ve genel olarak okulun kendisine karşı geliştirdikleri olumlu ve olumsuz duygular duyuşsal bağlılık kapsamında değerlendirilmektedir (Fredricks ve diğerleri, 2004).

Bağlılık kavramı ile öğrenme kavramı birbirinden bağımsız düşünülemede ve bağlılığın akademik başarı üzerinde yadsınamaz bir etkisinin olduğu bilinmektedir (Bingham ve Okagaki, 2012; Wang ve Holcombe, 2010). Gibbs ve Poskitt (2010) bağlılık kavramının alt boyutlarına yönelik olarak öğrencilerin davranışsal bağlılık düzeyleri artırıldığında derslere daha fazla aktif katılım göstereceklerini, hazır bulunuşluk düzeylerinin artacağını, verilecek ödev/göreve hazır olacaklarını, olumlu davranış sergileyeceklerini, kurallara uyacaklarını, çaba, sebat, konsantrasyon ve dikkatlerinin artacağını ve okulla ilgili aktivitelere daha fazla katılacaklarını belirtmiştir. Duyuşsal bağlılık düzeyleri artırıldığında öğretmenlerine, sınıf arkadaşlarına, akademik aktivitelere ve okula karşı daha ilgi duyma, hoşlanma gibi pozitif tepkiler vereceklerini ve olumlu tutum geliştireceklerini, daha mutlu olacaklarını, kendilerini okul ile özdeşleştireceklerini ve bir okula ait hissedeceklerini ifade etmiştir. Bilişsel bağlılık düzeyleri artırıldığında ise öğrencilerin öğrenmek için çaba harcamaya istekli olacaklarını, tüm benlikleri ile öğrenme sürecine katılacaklarını, zorluklar karşısında mücadeleyi seçeceklerini ve direçli olup sebat göstereceklerini, kendilerine bir öğrenme hedefi belirleyeceklerini, üst düzey bilişsel stratejileri kullanma eğiliminde olacaklarını ve öz-düzenleme becerilerini etkili bir şekilde

kullanacaklarını vurgulamıştır.

Alanyazında ilk olarak 1980’li yıllarda araştırılmaya başlanan bağlılık kavramı negatif psikolojiyi dengelemek amacıyla ortaya çıkan pozitif psikoloji akımının gelişmesiyle araştırmacıların ilgi odağı olan kavramlardan biri hâline gelmiştir. Csikszentmihalyi (1990) ve Kahn (1990) bağlılık kavramına değinen ilk araştırmacıdır. Öğrenme ile bağlılık arasındaki pozitif ilişki keşfedildikçe öğrenme ortamlarında bağlılık kavramının etkisine yönelik yapılan araştırmaların sayısı da giderek artmıştır. Bağlılığın tanımı, boyutları, göstergeleri ve etkileri araştırmalarda yaygın bir şekilde incelenen konu başlıkları arasında yer almıştır. Alanyazına yönelik bütüncül bir bakış açısı sunmak amacıyla yürütülen inceleme (review) çalışmaları ile de bağlılık kavramına yönelik mevcut araştırmalar sistematik bir şekilde incelenmiştir (Bedenlier, Bond, Buntins, Zawacki-Richter ve Kerres, 2020; Bond, 2020; Harbour, Evanovich, Sweigart ve Hughes, 2015; Henrie, Halverson ve Graham, 2015; Hu ve Li, 2017; Lester, 2013; Schindler, Burkholder, Morad ve Marsh, 2017; Shu ve Liu, 2019). Bu çalışmalardan bazılarında sadece öğrenci bağlılığını etkileyen faktörler ve öğrenci bağlılığının artırılmasına yönelik araştırma sonuçları raporlaştırılmıştır (Bedenlier ve diğerleri, 2020; Harbour ve diğerleri, 2015; Schindler ve diğerleri, 2017; Shu ve Liu, 2019). Daha geniş kapsamlı bir şekilde alanyazın incelemesi yapılan çalışmalardan birinde Lester (2013), K-12 ve yükseköğretim düzeyinde öğrenci bağlılığının nasıl tanımlandığını incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrenci bağlılığının genellikle davranışsal, duyuşsal ve bilişsel bağlılık alt boyutları çerçevesinde incelendiği ortaya konulmuştur. Araştırmada ayrıca NSSE’nin (National Survey of Student Engagement), yükseköğretim düzeyinde öğrenci bağlılığını değerlendirmek amacıyla yaygın olarak kullanılan ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.

Bir diğer araştırmada Henrie ve diğerleri (2015) teknoloji aracılı öğrenmede öğrenci bağlılığının nasıl değerlendirildiğini incelemiştir. 113 araştırma üzerinde gerçekleştirilen analizler sonucunda öğrenci bağlılığı ile ilgili araştırmalarda örneklem grubu olarak daha çok lisans düzeyindeki öğrencilerin belirlendiği (%41.6) görülmüştür. Ardından sırasıyla lisans ve mezun durumundaki öğrenciler (%16.8), 7-12. sınıf aralığındaki öğrenciler (%13.3) ve mezun durumundaki öğrenciler (%12.4) örneklem grubu olarak tercih edilmişlerdir. Üzerinde en az çalışılan örneklem grubu ise K-6 düzeyindeki öğrencilerdir (%8). Öğrenci bağlılığı, araştırmaların %77’sinde davranışsal bağlılık, %43.4’ünde bilişsel bağlılık ve %40.7’sinde duyuşsal bağlılığa yönelik göstergeler çerçevesinde değerlendirilmiş, %43’ünde ise tek boyutta incelenmiştir. Araştırmaların %60.2’sinde öğrenci bağlılığı tek bir yöntem ile ölçülmüş, %39.8’inde ise birden fazla ölçüm yöntemi kullanılmıştır. Ölçme aracı olarak anket ve ölçek gibi nicel formlar daha yaygın olarak kullanılmıştır (%61.1). NSSE, bu formlar içerisinde araştırmacılar tarafından en fazla tercih edilen ölçme aracı olarak ön plana çıkmıştır. Gözlem, görüşme ve açık-uçlu anket nispeten daha az kullanılan nitel veri toplama araçlarıdır (%39.8). Akademik performans, psikolojik sensörler (göz-izleme teknolojisi, cilt iletkenliği, kan basıncı, kalp atım hızı, beyin dalgaları) ve öz-değerlendirme raporları kullanılan diğer ölçme araçları olarak sıralanmıştır.

Hu ve Li (2017) tarafından online öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılığını incelemeye yönelik gerçekleştirilen araştırmada, öğrenci bağlılığının genellikle nicel ve karma yöntemler kullanılarak incelendiği belirlenmiştir. Öğrenci bağlılığı araştırmalarında nitel yöntemlerin diğer yöntemlere göre nispeten daha az kullanıldığı vurgulanmıştır. Araştırmalarda bağlılık düzeyi değerlendirilirken nicel veriler olarak öğrenci geri bildirimleri, log kayıtlarından edinilen basit davranışlar ve web içerik madenciliğinin (paylaşılan içeriklerin analizi) kullanıldığı görülmüştür. Nitel veri toplama araçları olarak ise anket ve görüşme kullanılmıştır. Online öğrenme ortamlarındaki öğrenci bağlılığı, araştırmalarda tek boyutta incelenmiştir.

Güncel çalışmalardan birinde Bond (2020), K-12 düzeyinde ters-yüz öğrenme yaklaşımı ile

öğrenci bağlılığının artırılmasına yönelik sistematik bir alanyazın incelemesi gerçekleştirmiştir. Çalışmada 2012-2018 yılları arasında yayınlanan 107 araştırmanın %93'ünde öğrenci bağlılığının davranışsal, duyuşsal ve bilişsel boyutlar çerçevesinde değerlendirildiği belirlenmiştir. Örneklem grupları incelendiğinde araştırmaların yarıdan fazlasının (%56.1) öğrenciler, %27.1'inin ise öğrenciler ve öğretmenlerden oluşan örneklem grupları üzerinde yürütüldüğü görülmüştür. Sadece iki araştırma ebeveynlere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların büyük bir çoğunluğu 100 ve daha az katılımcı ile yürütülmüştür (%73). Araştırma deseni olarak en fazla nicel desenler (%41) tercih edilmiş, ardından nitel (%30) ve karma desenler (%29) kullanılmıştır. Yöntem olarak ise sırasıyla yarı deneysel yöntem (%36), eylem araştırması (%21) ve durum çalışması (%12) tercih edilmiştir. Nicel desende yürütülen araştırmalarda veri toplama aracı olarak anket (%68), mülakat (%48) ve yetenek testleri (%45) kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda ise gözlem (%30) ve odak grup görüşmesi (%21) yaygın olarak kullanılan veri toplama araçlarıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma kapsamında uluslararası alanyazında yaygın bir şekilde incelenen bağlılık kavramının ulusal düzeyde nasıl karşılık bulduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen inceleme ile bağlılık kavramına yönelik araştırma yapmak isteyen araştırmacılara bütüncül bir bakış açısı sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye adresli lisansüstü tezler incelenerek aşağıdaki araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır.

- 1) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- 2) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
- 3) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin örneklem gruplarına göre dağılımı nasıldır?
- 4) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 5) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- 6) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 7) Bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin incelenen bağlılık türüne göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma kapsamında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi'ndeki (Ulusal Tez Merkezi) eğitim ve öğretim konu başlığı altında yayınlanmış lisansüstü tezler doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Doküman analizinde araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyaller analiz edilir. Veri kaynağı olarak kullanılacak dokümanların seçimi araştırma problemleri ile yakından ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman analizi kapsamında incelenen tezler betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu yöntem ile belirli bir alana yönelik seçilen yayınlar araştırma özelliklerine göre kodlanarak ilgili alana yönelik mevcut durum ortaya konulabilmekte ve bütüncül bir bakış açısı sunulabilmektedir (King ve He, 2005; Usluel, Avcı, Kurtoğlu ve Uslu, 2013). Elde edilen veriler üzerinde frekans ve yüzde hesabı yapılarak ulaşılan bulgular tablolar ve grafikler kullanılarak sunulmuştur.

İncelenecek Tezlerin Seçimi

İngilizce karşılığı "engagement" olan bağlılık kavramı Türkçe araştırmalarda bağlılık, katılım, uğraşı, angaje, meşguliyet, bütünleşme, yoğunlaşma, tutkunluk kelimeleri ile ifade edilebilmektedir. Bu sebeple incelenecek tezlerin belirlenmesi amacıyla Ulusal Tez Merkezi üzerinden tez adı bölümüne

“engagement” kelimesi yazılarak genel bir tarama yapılmıştır. Yapılan tarama sonucunda 404 teze ulaşılmıştır. Öğrenme ortamlarına yönelik yayınlanan tezlerin belirlenebilmesi amacıyla konu başlığı “Eğitim ve Öğretim” olarak filtrelenmiştir. Filtreleme sonucunda 2006-2020 yılları arasında Eğitim ve Öğretim alanında yayınlanmış 118 tez olduğu belirlenmiştir. Belirlenen tezlerin bağlılık kavramı ile doğrudan ilişkili olup olmadıklarına yönelik yapılan ön incelemeler sonucunda 23 tezde bağlılık kavramının eğitim ve öğretim alanı dışında kullanıldığı görülmüş ve bu çalışmalar analiz dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 95 tez üzerinde nihai analizler gerçekleştirilmiştir. İncelenen tez listesi Ek-1’de sunulmuştur.

Veri Toplama Aracı

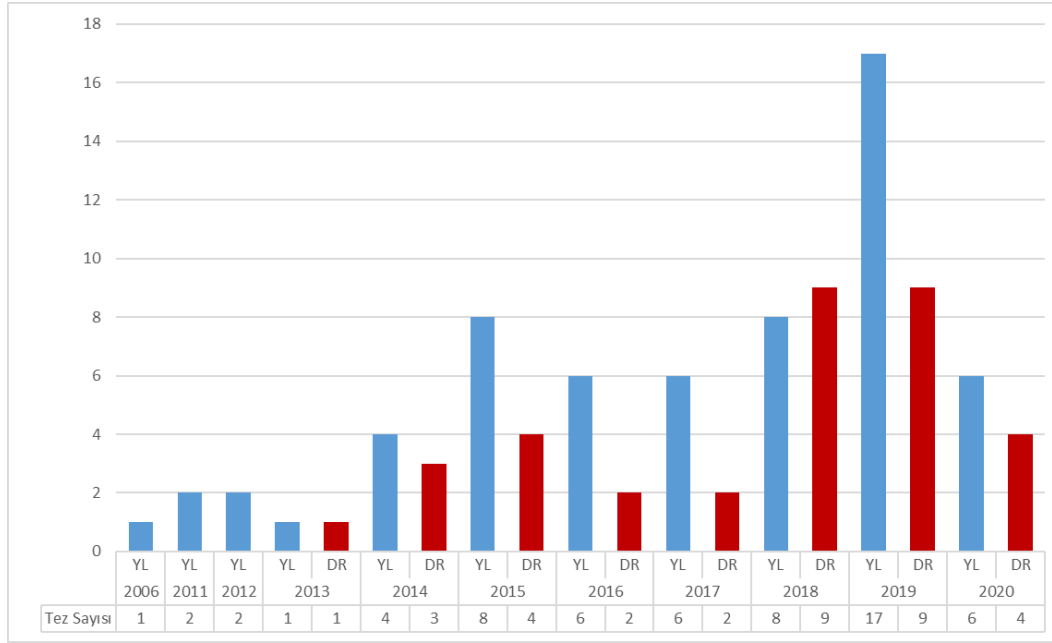
Araştırmada veri toplama aracı olarak Göktaş, Küçük, Aydemir, Telli, Arpacık, Yıldırım ve Reisoğlu (2012) tarafından geliştirilen Eğitim Teknolojileri Yayın Sınıflama Formu (ETYSF) kullanılmıştır. ETYSF ile tezlerin yayımlandığı yıl, örneklem grubu, araştırma yöntemi, veri toplama aracı ve veri analiz yöntemine ilişkin bilgiler toplanmıştır. ETYSF’ye ek olarak bağlılık ile ilgili yayınlanan tezlerin türü, anabilim dalı ve tezlerde incelenen bağlılık türlerine yönelik bilgiler kayıt altına alınarak incelenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde lisansüstü tezler üzerinde gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular araştırma problemleri çerçevesinde sunulmuştur.

Bağlılık İle İlgili Yayınlanan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

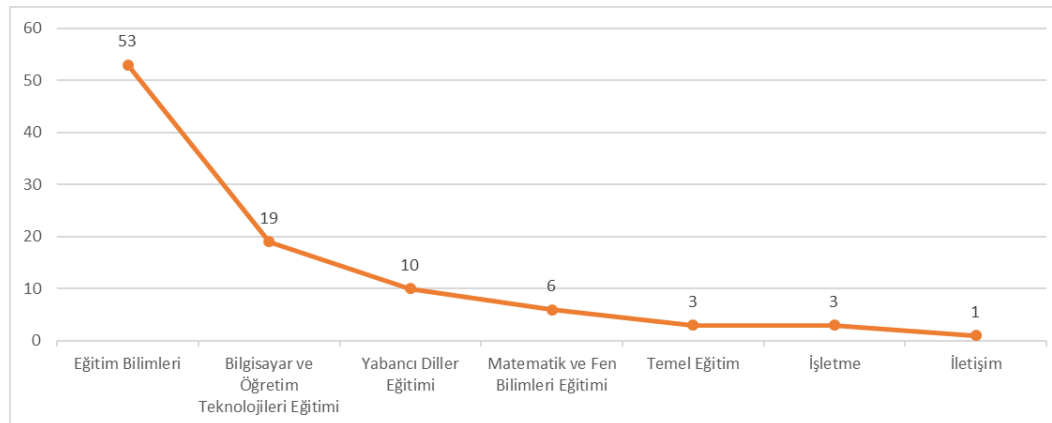
Bağlılık ile ilgili lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımları Şekil 1’de gösterilmiştir. Türkiye’de öğrenme ortamlarında bağlılık kavramını konu alan ilk lisansüstü tez çalışması 2006 yılında Yüksek Lisans (YL) tezi olarak yayınlanmıştır. Bağlılık kavramının araştırma değişkeni olarak incelendiği ilk Doktora (DR) tez çalışması ise 2013 yılında yayınlanmıştır. 2007-2010 yılları arasında bağlılık kavramının incelendiği herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. 2011 yılından itibaren ise bağlılık kavramı, Eğitim ve Öğretim konulu lisansüstü tezlerde artarak devam eden bir şekilde araştırma değişkeni olarak incelenmiştir. 2019 yılı bağlılık kavramının tez çalışmalarında en fazla araştırıldığı yıl olmuştur (N=26). Yayınlanan tezler tür açısından incelendiğinde ise bağlılık kavramının daha çok YL tezlerinde araştırma değişkeni olarak ele alındığı görülmektedir ($N_{YL}=61$; $N_{DR}=34$).

Şekil 1. Tezlerin yıllara göre dağılımı

Bağlılık İle İlgili Yayınlanan Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Ulusal Tez Merkezi'nden edinilen tezlerin yürütüldükleri anabilim dalları incelendiğinde içerik olarak benzer yapıda olan ancak farklı şekilde isimlendirilmiş veya zaman içerisinde ismi değiştirilmiş bölüm ve programlar olduğu görülmüştür. Tezlerin anabilim dallarına göre dağılımının daha bütüncül bir şekilde görülebilmesi amacıyla içerik olarak benzer yapıda olan bölüm ve program isimleri birleştirilerek sunulmuştur. Örneğin, Eğitim Teknolojisi programında yürütülmüş olan tez çalışması Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi kategorisi altında değerlendirilmiştir. Batı Dilleri ve Edebiyatı, İngiliz Dili Eğitimi, Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi programlarına ait tezler ise Yabancı Diller Eğitimi kategorisinde incelenmiştir. Bu çerçevede bağlılık ile ilgili lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılımları Şekil 2'de gösterilmiştir.

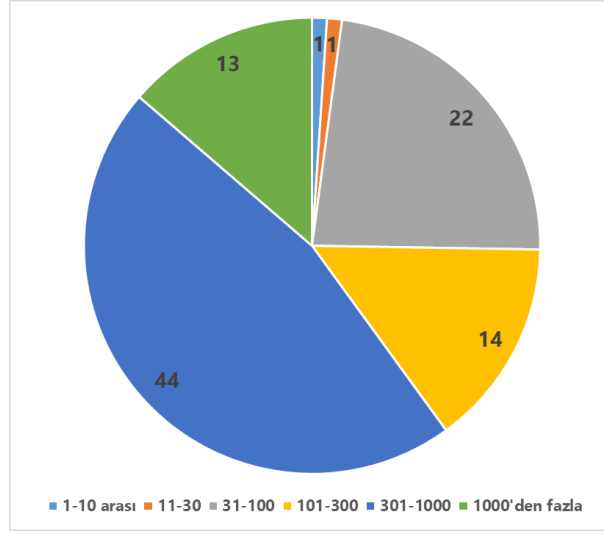
Şekil 2. Tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde öğrenme ortamlarına yönelik olarak bağlılık kavramının en fazla Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yürütülen tez çalışmalarında araştırıldığı görülmektedir (N=53). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ise bağlılık kavramının bir araştırma değişkeni olarak incelendiği

ikinci sıradaki anabilim dalıdır (N=19). Yabancı Diller Eğitimi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Temel Eğitim, İşletme ve İletişim ise bağlılık kavramının incelendiği diğer anabilim dalları olarak sıralanmıştır

Bağlılık İle İlgili Yayınlanan Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Bağlılık ile ilgili lisansüstü tezlerin, verilerin toplandığı örneklem grubu sayıları Şekil 3'te sunulmuştur. Grafik incelendiğinde bağlılık kavramına yönelik araştırmaların büyük bir çoğunluğunun sayıları 301-1000 arasında değişen örneklem grupları üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. 30 ve daha az sayıda katılımcı ile yürütülen sadece iki tez çalışması bulunmaktadır.

Şekil 3. Tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı

Verilerin elde edildiği örneklem gruplarının düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde (bakınız Tablo 1) okul öncesi ve lisansüstü (YL-DR) eğitim düzeyleri haricindeki diğer eğitim-öğretim ile ilgili tüm düzey ve paydaşlara yönelik araştırmalar yürütüldüğü görülmektedir. En fazla tez çalışması öğretmenlere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Ardından sırasıyla ilköğrencilerinin (N=17), eğitim fakülteleri haricindeki diğer lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin (N=16), lise öğrencilerinin (N=14) ve eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin (N=12) bağlılık düzeyleri incelenmiştir. Bağlılık ile ilgili üzerinde en az araştırma yürütülen örneklem grupları öğretim elemanları ve yöneticiler olmuştur. Üç çalışmada ise öğretmen ve yöneticilerin bir arada olduğu örneklem gruplarında veri toplanmıştır.

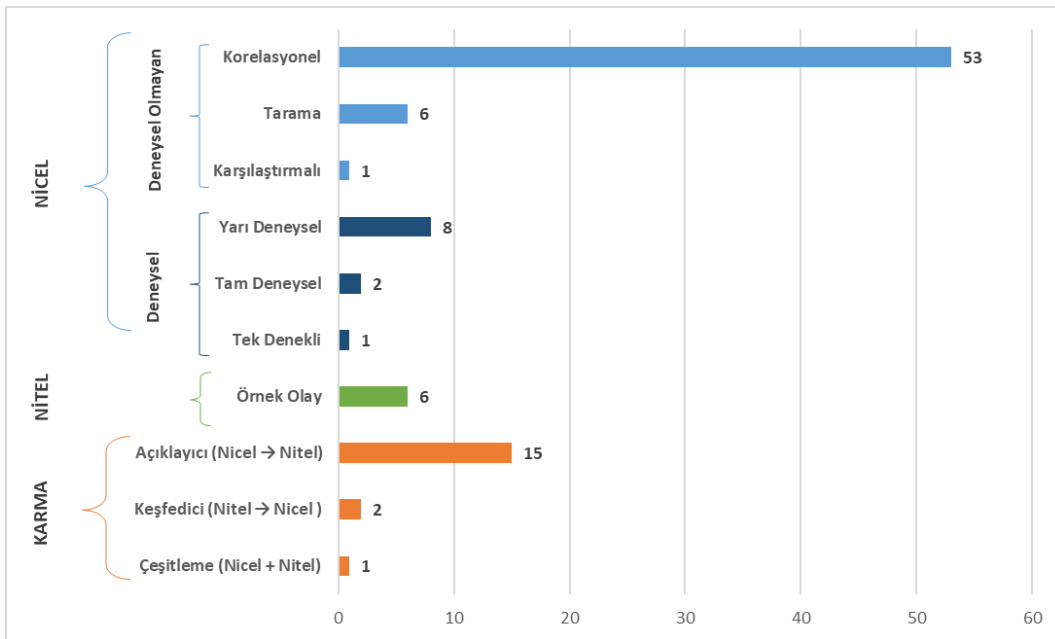
Tablo 1. Tezlerin Örneklem Düzeyine Göre Dağılımı

Örneklem	N	%
Öğretmenler	21	22.1
İlköğretim (5-8)	17	17.9
Lisans (Diğer)	16	16.8
Ortaöğretim (9-12)	14	14.7
Lisans (Eğitim Fakültesi)	12	12.6
İlköğretim (1-4)	3	3.2
Önlisans	3	3.2
Öğretmenler - Yöneticiler	3	3.2
Veliler	3	3.2
Öğretim elemanları	2	2.1
Yöneticiler	1	1.1

Bağlılık İle İlgili Yayınlanan Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri Şekil 4'te gösterilmiştir. ETYSF'deki yöntem sınıflandırmasına göre oluşturulan grafik incelendiğinde öğrenme ortamlarında bağlılık kavramına yönelik olarak nicel desenlerin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Nicel desenler içerisinde ise daha çok deneysel olmayan araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu bağlamda tez çalışmalarının büyük bir çoğunluğu korelasyonel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmüştür (N=53). Deneysel yöntemler içerisinde yarı deneysel araştırma yöntemi diğerlerine göre daha fazla tercih edilmiştir (N=8). Karma araştırma desenleri içerisinde ise en fazla kullanılan yöntem öncesinde nicel verilerin toplandığı sonrasında ise bunları açıklamaya yönelik nitel verilerin elde edildiği açıklayıcı yöntem olmuştur (N=15). Tezlerde en az tercih edilen araştırma deseni ise nitel desenler olmuştur. Nitel yöntemler içerisinde sadece örnek olay yöntemi kullanılmış olup (N=6) diğer nitel araştırma yöntemlerine yönelik herhangi bir araştırma yürütülmemiştir.

Şekil 4. Tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Bağlılık İle İlgili Yayınlanan Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Tez çalışmalarında bağlılık kavramının yanı sıra farklı değişkenler de araştırılmıştır. Bu araştırmanın odağı öğrenme ortamlarında bağlılık kavramının incelenmesi olduğundan tezlerde kullanılan diğer veri toplama araçları kapsam dışında bırakılarak doğrudan bağlılık kavramının değerlendirildiği araçlara odaklanılmıştır. Bu doğrultuda tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Türü	Veri Toplama Araçları	N	%
Tutum, algı, kişilik veya yetenek testleri	Likert	78	70.3
Görüşme/Odak Grup Görüşmesi	Yarı-Yapılandırılmış	11	9.9
Gözlem	Katılımcı Olmayan	4	3.6
	Katılımcı	1	0.9
	Anket	Likert	8
Diğer	Açık Uçlu	1	0.9
		8	7.2

Tablo incelendiğinde öğrenme ortamlarında bağlılık kavramının gözlem, görüşme, tutum, algı, kişilik veya yetenek testleri, anket ve diğer veri toplama araçları ile incelendiği görülmektedir. Gözlem türünde katılımcı ve katılımcı olmayan gözlemler ile veriler toplanmıştır. Görüşme türünde ise sadece yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak en fazla Likert tipindeki tutum, algı, kişilik veya yetenek testleri tercih edilmiştir. Anket olarak ise açık uçlu ve Likert tipindeki soruların yer aldığı formlar kullanılmıştır. Log kayıtları, öğrenci yansuları, alan notları, günlükler ve video kamera kayıtları bağlılık kavramının incelenmesi amacıyla kullanılan diğer veri toplama araçlarıdır. Bağlılık kavramına yönelik olarak 26 tez çalışmasında (%23.4) birden fazla veri toplama aracı tercih edilmiştir.

Tutum, algı, kişilik veya yetenek testleri içerisinde en fazla kullanılan veri toplama araçları Tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloya göre Utrecht Work Engagement Scale, Engagement Questionnaire ve Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarında Öğrenci Bağlılık Ölçeği tez çalışmalarında katılımcıların bağlılık düzeyleri incelenirken en fazla kullanılan veri toplama araçlarıdır.

Tablo 3. Tezlerde Kullanılan Standartlaştırılmış Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Aracı Adı	Geliştiren	Uyarlayan	N
Utrecht Work Engagement Scale	Schaufeli, Salanova, González-romá ve Bakker (2002)	Kıral (2018), Köse (2015), Özkalp ve Meydan (2015), Çapri, Gündüz ve Akbay (2014), Kavgacı (2014), Gündüz, Çapri ve Gökçakan (2013), Eryılmaz ve Doğan (2012), Turgut (2011), Atilla Bal (2009), Kutsal (2009)	23
Engagement Questionnaire	Reeve ve Tseng (2011)	Hidroğlu (2014), Eren (2013)	9
Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarında Öğrenci Bağlılık Ölçeği	Sun & Rueda (2012)	Ergün ve Usluel (2015)	6
Derse Katılım Envanteri	Wang, Bergin, & Bergin (2014)	Sever (2014)	5
Okul Bağlılığı Ölçeği	Arastaman (2006)		4
Okula Bağlılık Ölçeği	Fredericks, Blumenfeld, Friedel, & Paris (2005)	Çengel, Totan ve Çöğmen (2017), Akın, Sarıçam, Demirci, Akın, Yıldız, Yalnız ve Usta (2013)	3
Öğrenci Bağlılığı Ölçeği	Günüç ve Kuzu (2015)		2
National Survey of Student Engagement			2
Diğer			15

Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından geliştirilen Utrecht Work Engagement Scale, üç faktör altındaki 17 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçekte “exhaustion, cynicism ve professional efficacy” olarak isimlendirilen faktörler ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmalarında genellikle “dinçlik, adanmışlık ve yoğunlaşma” olarak ifade edilmiştir. Çok sayıda araştırmacı tarafından Türkçe’ye uyarlama çalışması yapılan ölçek, tezlerde “Çalışmaya Tutkunluk Ölçeği veya İşle Bütünleşme Ölçeği” şeklinde adlandırılarak kullanılmıştır. Reeve ve Tseng (2011) tarafından geliştirilen Engagement Questionnaire, bağlılık ile ilgili tezlerde yaygın olarak kullanılan diğer veri toplama aracıdır. “Behavioral engagement (davranışsal bağlılık), Agentive engagement (aracı bağlılık), Cognitive engagement (bilişsel bağlılık) ve Emotional engagement (duygusal bağlılık)” şeklinde isimlendirilen dört alt boyuttan oluşan Likert tipindeki ölçekte toplam 22 madde yer almaktadır. Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarında Öğrenci Bağlılık Ölçeği ise Sun ve Rueda (2012) tarafından geliştirilmiş ve Ergün ve Usluel (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek, davranışsal bağlılık (5 madde), duygusal

bağlılık (6 madde) ve bilişsel bağlılık (8 madde) olarak isimlendirilen üç faktörden oluşmaktadır.

Bağlılık İle İlgili Yayımlanan Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

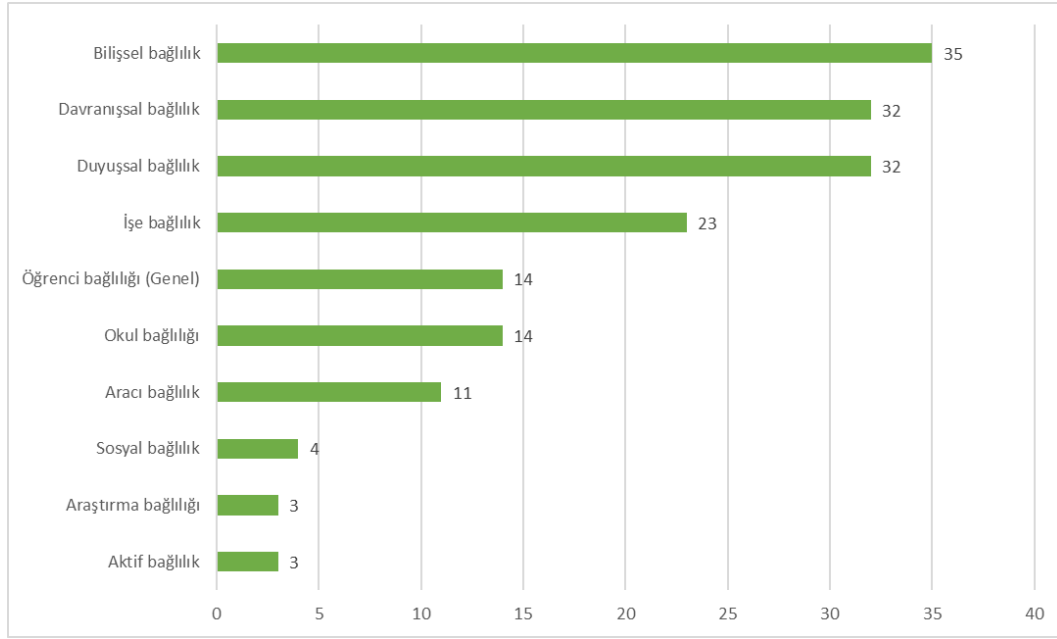
Lisansüstü tez çalışmalarında bağlılık kavramı incelenirken kullanılan veri analiz yöntemleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Tabloya göre tez çalışmalarında katılımcıların bağlılık düzeyleri incelenirken daha çok nicel analizler kullanılmıştır. Tür olarak bakıldığında ise kestirimsel analizlerin betimsel analizlere göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir. En fazla kullanılan kestirimsel analizler korelasyon, ANOVA/ANCOVA ve t-testi olarak sıralanmıştır. Diğer olarak isimlendirilen analizler ise yapısal eşitlik modeli ve yol analizidir. Tezlerin büyük bir bölümünde kestirimsel analizler öncesinde betimsel analizlere ilişkin sonuçlar raporlaştırılmıştır. Tezlerde en fazla kullanılan nitel analiz yöntemi ise içerik analizidir.

Tablo 4. Tezlerde Kullanılan Veri Analiz Yöntemleri

Yaklaşım	Analiz Türü	Analiz Adı	N		
Nicel	Betimsel	Ortalama/standart sapma	48		
		Frekans/yüzde/çizelge	13		
	Kestirimsel	Korelasyon	50		
		ANOVA/ANCOVA	49		
		t-testi	42		
		Diğer	20		
		Non-Parametrik testler	11		
		MANOVA/MANCOVA	7		
		Regresyon	7		
		Faktör analizi	2		
		Nitel		İçerik analizi	16
				Betimsel analiz	3

Tezlerde İncelenen Bağlılık Türleri

Bağlılık ile ilgili yürütülen tez çalışmalarında incelenen bağlılık türlerinin dağılımı Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Tezlerde incelenen bağlılık türleri

Şekil incelendiğinde tez çalışmalarında bağlılık kavramının çeşitli bileşenler çerçevesinde incelendiği görülmektedir. Bu doğrultuda en fazla araştırılan bağlılık bileşenleri bilişsel bağlılık, davranışsal bağlılık ve duyuşsal bağlılıktır. Tezlerin büyük bir bölümünde bu üç bağlılık bileşeni bir arada incelenmiştir. Tezlerin bazılarında ise bağlılık kavramı herhangi bir alt bileşene ayrılmadan tek boyutta ele alınmıştır (N=14). Tezlerde yaygın olarak araştırılan bir diğer bağlılık türü de işe bağlılıktır (N=23). İşe bağlılık kavramının incelendiği tez çalışmalarında daha çok öğretmen ve yöneticilerden oluşan örneklem grupları üzerinde çalışılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada bağlılık kavramı ile ilgili Türkiye adresli lisansüstü tezler incelenerek ulusal düzeyde bağlılık ile ilgili yürütülen araştırmaların yıllara, anabilim dallarına, örneklem gruplarına, araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına, veri analiz yöntemlerine ve incelenen bağlılık türlerine göre dağılımları ortaya konulmuştur. Gerçekleştirilen inceleme ile Türkiye'deki araştırmacılara bağlılık kavramına yönelik bütüncül bir bakış açısı sunulmuş ve uluslararası düzeyde yürütülen araştırmaların ulusal düzeyde nasıl karşılık bulduğu betimlenmiştir.

Yayınlanan tezlerin yıllara göre dağılımları incelendiğinde Türkiye'de bağlılık kavramının eğitim-öğretim alanında lisansüstü düzeyde 2006 yılından itibaren çalışılmaya başlandığı görülmüştür. Bu yıldan itibaren yapılan yayınlanan tezlerin sayısı giderek artmıştır. Bağlılık ile ilgili temel ilkelere yönelik tanımlamaların 1950'li ve 1960'lı yıllarda yapılmaya başlandığı (Lester, 2013) ve öğrenme ortamlarında bağlılık ile ilgili ilk kuramsal modellerin (Finn, 1993; Skinner ve Belmont, 1993) 1990'lı yıllardan itibaren geliştirilmeye başlandığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki araştırmacıların bağlılık kavramına yönelik lisansüstü düzeyde uluslararası alanyazının gerisinde kaldıkları söylenebilir. Yayınlanan tezler türlerine göre incelendiğinde bağlılık kavramının daha çok YL düzeyindeki tez çalışmalarında ele alındığı görülmüştür. Doktora düzeyindeki ilk tez çalışması Günüş (2013) tarafından yayınlanmıştır. Günüş'ün doktora tezi Türkiye'deki öğrenme ortamlarında bağlılık kavramına yönelik bir kuramsal modelin geliştirildiği ilk çalışma olma özelliği de taşımaktadır. Yürütülen diğer çalışmalarda genellikle uluslararası

alanyazında ortaya konulan kuramsal modeller teorik çerçeve olarak benimsenmiştir.

Lisansüstü tezlerdeki örneklem grupları incelendiğinde araştırmaların büyük bir çoğunluğunun sayıları 301-1000 arasında değişen örneklem grupları üzerinde gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Örneklem düzeyi olarak ise en fazla öğretmenlere yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak örneklemin geneline bakıldığında üzerinde en fazla çalışılan örneklem grubunun öğrenciler olduğu görülmektedir (%68.4). Benzer çalışmalarda farklı düzeylerde olsalar da bağlılık ile ilgili olarak üzerinde en fazla çalışılan örneklem grubu öğrencilerdir (Bond, 2020; Henrie ve diğerleri, 2015). Bu durumun öğrenme ortamlarındaki öğrenci sayısının öğretmenlere göre nispeten daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Uluslararası alanyazınla paralel şekilde Türkiye'deki lisansüstü araştırmalarda da öğrenme ortamlarının diğer paydaşları olan veliler ve yöneticilere yönelik oldukça sınırlı düzeyde çalışma yürütülmüştür. Türkiye'deki bağlılık ile ilgili lisansüstü tezlerde örneklem grubu olarak en fazla öğretmenlerin tercih edilme nedeni olarak öğrenci bağlılığından ziyade işe bağlılık kavramı üzerinde daha fazla araştırma yapılması gösterilebilir.

Tezler araştırma yöntemlerine göre incelendiğinde araştırmaların daha çok nicel ve karma desenler kullanılarak yürütüldüğü görülmüştür. Nitel yöntemler, bağlılık ile ilgili araştırmalarda daha az kullanılmıştır. Benzer bir durum Hu ve Li (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da vurgulanmıştır. Türkiye'deki lisansüstü tezlerde araştırma yöntemi olarak en fazla korelasyonel araştırma yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Bond (2020) tarafından gerçekleştirilen alanyazın incelemesinde bağlılık kavramının daha çok yarı deneysel ve eylem araştırması yöntemleri kullanılarak incelendiği ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'deki lisansüstü tez çalışmalarında uluslararası alanyazında olduğu gibi araştırma değişkenlerinin bağlılık kavramı üzerindeki etkisini belirlemek yerine daha çok mevcut durumdaki ilişki düzeylerini ortaya koymaya yönelik çalışmaların tercih edildiği söylenebilir. Tezlerde veri toplama aracı olarak daha çok Likert tipindeki tutum, algı kişilik veya yetenek testleri kullanılmıştır. Schaufeli ve diğerleri (2002) tarafından geliştirilen Utrecht Work Engagement Scale, Türkçe'ye en fazla uyarlanan ve uyarlanmış formları araştırmalarda veri toplama aracı olarak en fazla kullanılan veri toplama aracıdır. Uluslararası alanyazındaki incelemelerde ise bağlılık ile ilgili veriler genellikle NSSE kullanılarak toplanmaktadır (Henrie ve diğerleri, 2015; Lester, 2013). Türkiye'deki lisansüstü tez çalışmaları ile uluslararası alanyazındaki bu farklılığın Türkiye'deki tez çalışmalarında işe bağlılık kavramının öğrenci bağlılığı kavramına göre daha yaygın bir şekilde araştırılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Elde edilen verilerin analiz yöntemleri incelendiğinde ise daha çok kestirimsel analizlerin kullanıldığı görülmüştür. Lisansüstü tezlerde korelasyonel yöntem daha fazla tercih edildiği için analizler de seçilen yöntem ile uyumlu olacak şekilde korelasyon analizi, ANOVA/ANCOVA kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kullanılan analizler düzey olarak değerlendirildiğinde ise regresyon, faktör analizi gibi üst düzey analizler yerine daha düşük düzeyli analizlerin tercih edilmiştir.

Tezler, incelenen bağlılık türleri açısından değerlendirildiğinde bağlılığın çok boyutlu bir kavram olarak ele alındığı belirlenmiştir. 14 tez çalışmasında ise bağlılık tek boyutlu bir yapı olarak incelenmiştir. Uluslararası alanyazında bağlılık kavramının çok boyutlu bir yapı olduğu kabul görmekte ve yaygın olarak Fredricks ve diğerleri (2004) tarafından ortaya konulan davranışsal, duyuşsal ve bilişsel boyutlar çerçevesinde incelenmektedir. Bu durum bağlılık kavramına yönelik alanyazın incelemeleri tarafından da desteklenmektedir (Bond, 2020, Henrie ve diğerleri, 2015; Lester, 2013). Araştırmaların sınırlı bir bölümünde ise bağlılığın tek boyutlu bir yapı olarak incelendiği raporlaştırılmıştır (Henrie ve diğerleri, 2015; Hu ve Li, 2017).

ÖNERİLER

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ve araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde ileride bağlılık kavramı ile ilgili yürütülecek araştırmalara yönelik yapılan öneriler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Araştırma kapsamına dahil edilen tez çalışmalarında bağlılık kavramı öğrenci bağlılığı ve işe bağlılık gibi

içerisinde farklı bileşenler barındıran türler çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmalarda bağlılık kavramına yönelik çok sayıda gösterge ve faktör olduğu raporlaştırılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde araştırılan bağlılık türlerinin ve ortaya konulan gösterge ve faktörlerin çeşitliliğinden dolayı bunların herhangi bir kategori veya tema altında toplanamayacağı görülmüştür. Dolayısıyla bağlılık ile ilgili göstergeler ve bağlılığa etki eden faktörler bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. İlerleyen araştırmalarda tek bir bağlılık türü (öğrenci bağlılığı, işe bağlılık) belirlenerek ulusal düzeyde bağlılığa etki eden faktörler ve bağlılık incelenebilir.

- Araştırmada bağlılık ile ilgili olarak sadece lisansüstü tez çalışmaları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Uluslararası alanyazındaki inceleme çalışmalarında olduğu gibi belirlenecek olan bağlılık türüne yönelik olarak ulusal veritabanları taranarak tez haricindeki diğer makale, kitap, dergi vb. kaynaklar incelenerek bağlılık kavramı daha geniş bir perspektifle değerlendirilebilir.
- İncelenen tez çalışmalarından sadece birinde bağlılık kavramına yönelik kuramsal bir model önerisi yapıldığı, diğerlerinde ise mevcut kuramlar çerçevesinde bağlılığın incelendiği görülmüştür. Bu sınırlılık göz önünde bulundurularak Türkiye'deki öğrenme ortamları ve paydaşlarının dinamiklerine yönelik bir öğrenci bağlılığı veya işe bağlılık modeli geliştirilebilir.
- Araştırma sonucunda öğrenme ortamlarının paydaşlarından olan veli ve yöneticilerin bağlılık üzerindeki etkisine yönelik oldukça sınırlı sayıda tez çalışması yürütüldüğü görülmüştür. Uluslararası alanyazındaki benzer boşluk da dikkate alınarak veli ve yöneticilerin örnek grubu olarak belirlendiği araştırmalara ağırlık verilebilir.

KAYNAKÇA

Akın, A., Sarıçam, H., Demirci, İ., Akın, U., Yıldız, A., Yalnız, F. ve Usta, İ. (2013). *Okul bağlılığı ölçeğinin Türkçe formu*. XII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi içinde sunulan sözlü bildiri. İstanbul.

Appleton, J. J., Christenson, S. L., & Furlong, M. J. (2008). Student engagement with school: Critical conceptual and methodological issues of the construct. *Psychology in the Schools*, 45, 369–386. <https://doi.org/10.1002/pits.20303>

Appleton, J. J., Christenson, S. L., Kim, D., Reschly, A. L. (2006). Measuring cognitive and psychological engagement: Validation of the student engagement instrument. *Journal of School Psychology*, 44(5), 427–445. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.04.002>

Arastaman, G. (2006). *Ankara ili lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlılık durumlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.

Atilla Bal, E. (2009). *Self-efficacy, contextual factors and well-being: The impact of work engagement* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.

Bedenlier, S., Bond, M., Buntins, K., Zawacki-Richter, O., & Kerres, M. (2020). Facilitating student engagement through educational technology in higher education: A systematic review in the field of arts and humanities. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(4), 126–150. <https://doi.org/10.14742/ajet.5477>

Bingham, G. E., & Okagaki, L. (2012). Ethnicity and student engagement. In S. L. Christenson, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *Handbook of research on student engagement* (pp. 65–96). New York: Springer.

Bond, M. (2020). Facilitating student engagement through the flipped learning approach in K-12: A systematic review. *Computers & Education*, 151. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103819>

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: HarperPerennial.

Çapri, B., Gündüz, A., & Akbay, S. E., (2014). Utrecht work engagement scale-student forms' (UWES-SF) adaptation to Turkish, validity and reliability studies, and the mediator role of work engagement between academic procrastination and academic responsibility. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(2), 411–435.

Çengel, M., Totan, Ç. ve Çöğmen, S. (2017). Okula bağlılık ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 1820–1837.

Dadandı, İ. (2017). *Genel yetenek, akademik benlik kavramı, akademik öz-yeterlik, benlik saygısı, öğrenci bağlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Eren, A. (2013). Prospective teachers' perceptions of instrumentality, boredom coping strategies, and four aspects of engagement. *Teaching Education*, 24(3), 302–326.

Ergün, E. ve Usluel, Y. K. (2015). Çevrimiçi öğrenme ortamlarında öğrenci bağlılık ölçeğinin Türkçe uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), 18–33. <https://doi.org/10.17943/etku.64661>

Eryılmaz, A. ve Doğan, T. (2012). İş yaşamında öznel iyi oluş: Utrecht işe bağlılık ölçeğinin psikometrik niteliklerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 15, 49–55.

Finn, J. D. (1993). *School engagement and students at risk*. Washington, DC: National Center for Education Statistics.

Finn, J. D., & Zimmer, K. S. (2012). Student engagement: What is it? Why does it matter? In S. L. Christenson, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *Handbook of research on student engagement* (pp. 97–133). New York: Springer.

Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59–109. <https://doi.org/10.3102/00346543074001059>

Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., Friedel, J., & Paris, A. H. (2005) School engagement. In K. A. Moore, & L. H. Lippman (Eds.), *What do children need to flourish?* (pp. 305–321). Boston: Springer.

Gibbs, R., & Poskitt, J. (2010). *Student engagement in the middle years of schooling (Years 7-10): A literature review*. Report to the Ministry of Education New Zealand. <https://www.educationcounts.govt.nz/publications> adresinden 02.02.2021 tarihinde erişilmiştir.

Göktaş, Y., Küçük, S., Aydemir, M., Telli, E., Arpacık, Ö., Yıldırım, G. ve Reisoğlu, İ. (2012). Türkiye'de eğitim teknolojileri araştırmalarındaki eğilimler: 2000-2009 dönemi makalelerinin içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 12(1),177–199.

Gündüz, B., Çapri, B. ve Gökçakan, A. (2013). Mesleki tükenmişlik, işle Bütünleşme ve iş doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Journal of Educational Sciences Research*, 3(1), 29–49.

Günüç, S. (2013). *Teknolojinin öğrenci bağlılığındaki rolü ve derste teknoloji kullanımı ile öğrenci bağlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.

Günüç, S., & Kuzu, A. (2015). Student engagement scale: development, reliability and validity. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 40(4), 587–610. <https://doi.org/10.1080/02602938.2014.938019>

Hallberg, U. E., & Schaufeli, W. B. (2006). “Same same” but different? Can work engagement be discriminated from job involvement and organizational commitment? *European Psychologist*, 11(2), 119–127. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.11.2.119>

Harbour, K. E., Evanovich, L. L., Sweigart, C. A., & Hughes, L. E. (2015) A brief review of effective teaching practices that maximize student engagement. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 59(1), 5–13, <https://doi.org/10.1080/1045988X.2014.919136>

Henrie, C. R., Halverson, L. R., & Graham, C. R. (2015). Measuring student engagement in technology-mediated learning: A review. *Computers & Education*, 90, 36–53. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2015.09.005>

Hıdıroğlu, F. M. (2014). *The role of perceived classroom goal structures, self-efficacy, and the student engagement in seventh grade students' science achievement* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Hu, M., & Li, H. (2017). *Student engagement in online learning: A review*. Paper presented at the 2017 International Symposium on Educational Technology, Hong Kong. <https://www.computer.org/csdl/proceedings/iset/2017/12OmNzX6ceq> adresinden 11.01.2021 tarihinde erişilmiştir.

Kahn, W. A. (1990). Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work. *Academy of Management Journal*, 33(4), 692–724. <https://doi.org/10.5465/256287>

Kavgacı, H. (2014). *İlköğretim kurumu öğretmenlerinin işle bütünleşme düzeylerinin bireysel ve örgütsel değişkenlerle ilişkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.

Kıral, E. (2018). *İşe bağlılık ölçeğinin Türkiye örnekleminde psikometrik özellikleri: Öğretmenlerde bir uygulama*. II. International Education Research and Teacher Education Congress içinde sunulan sözlü bildiri. Aydın.

King, W. R., & He, J. (2005). Understanding the role and methods of meta-analysis in IS research. *Communications of the Association for Information Systems*, 16, 665–686. <https://doi.org/10.17705/1CAIS.01632>

Köse, A. (2015). *İşe angaje olma ile örgütsel destek algısı ve örgüt iklimi arasındaki ilişki (Kahramanmaraş ili örneği)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

Kutsal, D. (2009). *Lise öğrencilerinin tükenmişliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Ladd, G. W., & Dinella, L. M. (2009). Continuity and change in early school engagement: Predictive of children's achievement trajectories from first to eighth grade? *Journal of Educational Psychology*, 101(1), 190–206. <https://doi.org/10.1037/a0013153>

Lester, D. (2013). A review of the student engagement literature. *Focus on Colleges, Universities, and Schools*, 7(1), 1–8.

Macey, W., & Schneider, B. (2008). The meaning of employee engagement. *Industrial and Organizational Psychology*, 1(1), 3–30. <https://doi.org/10.1111/j.1754-9434.2007.0002.x>

Özkalp, E., & Meydan, B. (2015). Schaufeli ve Bakker tarafından geliştirilmiş olan işe angaje olma ölçeğinin Türkçe'de güvenilirlik ve geçerliliğinin analizi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 17(3), 4–19.

Reeve, J., & Tseng, C. M. (2011). Agency as a fourth aspect of students' engagement during learning activities. *Contemporary Educational Psychology*, 36(4), 257–267. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2011.05.002>

Schaufeli, W. B. (2013). What is engagement? In C. Truss, K. Alfes, R. Delbridge, A. Shantz, & E. Soane (Eds.), *Employee engagement in theory and practice* (pp. 29–49), Routledge: London.

Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies*, 3, 71–92. <https://doi.org/10.1023/A:1015630930326>

Schindler, L. A., Burkholder, G. J., Morad, O. A., & Marsh, C. (2017). Computer-based technology and student engagement: a critical review of the literature. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 14(25), 1–28. <https://doi.org/10.1186/s41239-017-0063-0>

Sever, M. (2014). Adapting classroom engagement inventory into Turkish culture. *Ted Eğitim ve Bilim*, 39(176), 171–182. <https://doi.org/10.15390/eb.2014.3627>

Shu, L., & Liu, M. (2019). Student engagement in game-based learning: A literature review from 2008 to 2018. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 28(2), 193–215.

Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of educational psychology*, 85(4), 571–581.

Sun, J. C. Y., & Rueda, R. (2012). Situational interest, computer self-efficacy and self-regulation: Their impact on student engagement in distance education. *British Journal of Educational Technology*, 43(2), 191–204. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2010.01157.x>

Trowler, V. (2010). Student engagement literature review. York: The Higher Education Academy. <https://www.advance-he.ac.uk/> adresinden 01.02.2021 tarihinde erişilmiştir.

Turgut, T. (2011). İş yükü, esnek çalışma saatleri, yönetici desteği ve iş-aile çatışması ile ilişkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 25, 155–179.

Türk Dil Kurumu. (2021). Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr> adresinden 01.03.2021 tarihinde erişilmiştir.

Usluel, Y. K., Avcı, Ü., Kurtoğlu, M. ve Uslu, N. (2013). Yeniliklerin benimsenmesi sürecinde rol oynayan değişkenlerin betimsel tarama yöntemiyle incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 53–71. <https://doi.org/10.9779/PUJE429>

Wang, M.-T., & Holcombe, R. (2010). Adolescents' perceptions of school environment, engagement, and academic achievement in middle school. *American Educational Research Journal*, 47(3), 633–662. <https://doi.org/10.3102/0002831209361209>

Wang, Z, Bergin, C., & Bergin, D. A. (2014). Measuring engagement in fourth to twelfth grade classrooms: The classroom engagement inventory. *School Psychology Quarterly*, 29(4), 517–535. <https://doi.org/10.1037/spq0000050>

Wolters, C. A., & Taylor, D. J. (2012). A self-regulated learning perspective on student engagement. In S. L. Christenson, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *Handbook of research on student engagement* (pp. 635–653). New York: Springer.

Zhoc, K. C. H., Webster, B. J., King, R. B., Li, J. C. H., & Chung, T. S. H. (2019). Higher education student engagement scale (HESES): Development and psychometric evidence. *Research in Higher Education*, 60, 219–244. <https://doi.org/10.1007/s11162-018-9510-6>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Engagement, which evokes concepts such as involvement, commitment, passion, enthusiasm, absorption, focused effort, zeal, dedication, and energy in daily life, is defined as being connected, having affection, respect and closeness, and showing loyalty to somebody (Turkish Language Association, 2021). Özkalp and Meydan (2015) express engagement as individuals' physically, cognitively, and affectively focusing on their work and enjoying it. Engagement, which is accepted as a multidimensional concept, is examined in three sub-dimensions as behavioral, affective, and cognitive (Ladd & Dinella, 2009). This study reveals how engagement, which is widely studied in the international literature, is studied at the national level. Therefore, this study is aimed to present a holistic perspective to researchers wanting to research engagement.

Materials and Method: Theses published under the heading of "education and training" in the Council of Higher Education Thesis Center (National Thesis Center) were analyzed using the document analysis method. Analyzes were conducted on 95 theses obtained as a result of a search on several criteria in the national thesis center. Descriptive statistics were used for analyzing these theses. Findings gathered by calculating the frequency and percentage on the data were presented using tables and graphical representations. The Educational Technologies Publication Classification Form (ETPCF) developed by Göktaş et al. (2012) was used as a data collection tool.

Findings: The first thesis in Turkey about engagement in learning environments was published in 2006 as a master's thesis. The first doctoral dissertation examining engagement was published in 2013. Since 2011, engagement has been increasingly examined as a research variable in theses in the education and training field. When the theses are examined in terms of degree, it is seen that engagement is mostly considered as a research variable in master's theses ($N_{\text{Master}} = 61$; $N_{\text{Doctoral}} = 34$). Engagement was mostly investigated in theses conducted in the Department of Educational Sciences ($N = 53$). Most of the studies on engagement were conducted on sample groups ranging in number between 301-1000 and most theses were carried out with teachers (22%). It was determined that quantitative designs were the most preferred method for evaluating engagement. The correlational research method was used extensively in the theses ($N = 53$). The data was collected using observation, interview, attitude, perception, personality or ability tests, questionnaires, and other data collection tools. Likert type attitude, perception, personality, or ability tests were further preferred. Quantitative analyzes were frequently used in the theses for examining the engagement level of the participants. Researchers used predictive analysis more than descriptive analysis. The most used predictive analyzes are correlation, ANOVA/ANCOVA, and t-test. Engagement was usually examined in sub-dimensions such as cognitive engagement, behavioral engagement, and affective engagement.

Discussion: Considering the asserting definitions for the basic principles of engagement since the 1950s and 1960s (Lester, 2013) and the first theoretical models for engagement in learning environments developed since the 1990s (Finn, 1993; Skinner & Belmont, 1993), it can be said that researchers in Turkey fall behind the international literature at the graduate level. The first doctoral dissertation about engagement was published by Günüş (2013). This thesis is the first research study developing a theoretical model for engagement in learning environments at the graduate level in Turkey. In other theses, current theoretical models in the international literature have been adopted as a theoretical framework. When the theses are examined in terms of sampling, it is seen that the most studied sample group are students (68.4%). Although there are sample groups at different levels in similar studies, students are the most studied sample group for engagement research (Bond, 2020; Henrie et al., 2015). There is limited research conducted on parents and administrators, which are other stakeholders of the learning environment in Turkey, at the graduate level in parallel with the international literature. When the theses were examined according to research methods, it was seen that they were mostly carried out using quantitative and mixed designs. The qualitative method was the least used method in research on engagement. This was also emphasized in the study conducted by Hu and Li (2017). In the theses, data was mostly analyzed by using predictive statistics. Since the correlational method was the most preferred in the theses, the correlation analysis was carried out using ANOVA/ANCOVA suitable with the selected method. In the theses, lower level analyzes were predominantly used instead of higher-level analyzes such as regression and factor analysis. When the theses are evaluated in terms of dimension, it was determined that engagement is examined as a multidimensional concept. Engagement was only studied as a one-dimensional structure in fourteen theses. Similar to the results of this study, it is accepted that engagement is a multidimensional concept and is widely examined within the framework of behavioral, affective, and cognitive dimensions proposed by Fredricks et al. (2004).

Conclusion and Suggestions:

- Indicators related to the engagement and factors affecting it are excluded from the scope of this study. In further research, indicators and factors affecting it at the national level can be examined by determining an engagement type (student engagement or work engagement).
- This study only used theses on engagement in learning environments as the data source. Similar to a literature review of international research, engagement can be evaluated from a wider perspective by searching national databases for other scientific sources such as articles, books, journals, etc.
- A model for student engagement or work engagement can be developed by considering the dynamics of learning environments and stakeholders in Turkey.
- As a result of the study, it was observed that a very limited number of theses were conducted to determine the effect of parents and administrators on engagement. Therefore, research where parents and administrators are sample groups can be conducted, as well as considering the similar gap in the international literature.